

TERÖR ÖRGÜTLERİNİN ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ MODELLERİ BAĞLAMINDA EL KAİDE ÖRNEĞİ

Yusuf ÇINAR¹

Geliş: 02.07.2018 / Kabul: 04.04.2019

DOI: 10.29029/busbed.500402

Öz

Bu çalışma, terör örgütlerinin örgütsel davranış modellerini incelemektedir. Terör örgütlerinin aşağıdan yukarıya veya yukarıdan aşağıya örgütlenmesi terör örgütünün karar alma süreci başta olmak üzere birçok sürece etki yapmasına neden olmaktadır. Bu sürecin tabii sonucu olarak terör örgütlerinin sadece “devlete karşı tehdit” olarak algılanması, bu örgütlerin işleyiş ve davranış kalıplarını inceleyen çalışmaların yeterli sayıya ulaşmasını engellemiştir. Çünkü terör örgütleri aynı zamanda “toplumsal refaha” karşı bir tehdittir. Terör örgütü kavramı hem ülkemizde hem de dünyada uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Buna rağmen, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi yazınında özel olarak terör örgütlerinin davranışlarını analiz eden çalışmaların eksikliği gözlemlenmiştir. Bu çalışma, illegal örgütler bağlamında terör örgütlerinin davranış modelleri üzerine disiplinler arası perspektife katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Teorik açıdan çalışma, işletme bilim dalının örgütsel davranış modelinden hareketle terörizm çalışmalarına katkı yapmayı amaçlamaktadır. Örgütsel modellerden hareketle çalışma El Kaide örneğini analiz edecektir.

Anahtar Kelimeler: Terör Örgütü, Örgütsel Davranış, Karar Alma Süreci, İlegal Örgüt, El Kaide.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, 13000, Bitlis/Türkiye, ycinar86@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8617-0267.

THE SAMPLE OF AL-QAEDA IN THE CONTEXT OF ORGANIZATIONAL BEHAVIOUR MODELS OF TERRORIST ORGANIZATIONS

Abstract

This study approaches the organizational behavior patterns of terrorist organizations. The bottom-up and top-down organization of terrorist organizations have a big influence on many process, especially on the decision-making process. As a natural result of this process, regarding terror organizations simply as “Threats against the State” prevented increasing the number of studies that analyze such organizations’ functioning and behavioral patterns. Besides threatening states, terror organizations pose threats against “social wealth”. The notion of terror organization has been frequently used in Turkey and across the world in the studies about international relations and political sciences; despite this, it is observed that there is an insufficiency in terms of studies specifically analyzing terror organizations’ behaviors in the related academic literature of International Relations and Political Science. This study is designed in order to contribute to the interdisciplinary perspective to terror organizations’ behavioral models in the context of terror organizations. From a theoretical point of view, the study aims to contribute to terrorism studies from business administration based on the model of organizational behavior. The sample of Al-Qaeda may be analyzed more easily through organizational models.

Keywords: *Terrorist Organization, Organizational Behavior, Decision Making Process, Illegal Organization, Al-Qaeda.*

Giriş

İnşaaacı (constructivist) bir temele sahip olan güvenikleştirme teorisi, güvenliği söz-edim (speechact) olarak görür (Baysal, Lüleci, 2015: 63). Bu bağlamda güvenlik konuları, söz-edimler sayesinde birer güvenlik tehdidi olarak inşa edilmektedir. Böylece inşa edilmiş olan güvenlik tehditlerine karşı olağanüstü yollara başvurulması, şiddet ve cebir kullanılması meşru hâle gelmektedir (Baysal, Lüleci, 2015: 64). Bu çalışmada vurgulandığı üzere terörizm kavramı nasıl ortak tanımlamadan yoksun ise güvenlik kavramı konusunda da bir uzlaşma yoktur.

Tanımlamalar üzerinde bir konsensüs yoksa da güvenliğin bir tehdit olması durumunda ortaya çıkan ihtiyacı açıklayan bir kavram olduğu genel kabul görmüştür (Baysal ve Lüleci, 2015: 65). Gelenekselci yaklaşım, yani realist bakış açısına göre güvenlik denilince akla devlet gelmektedir. Devlete yönelik tehditler askeri tehditler olarak adlandırılmaktadır. Soğuk Savaş’ın bitişiyle birlikte terör örgütlerinin hedefi sadece devletler olmaktan çıkmış, sivil halkı hedef alan saldırılarda da ciddi şekilde artış kaydedilmiştir. Geleneksel yaklaşımın Soğuk Savaş mantalitesi ile Soğuk

Savaş sonrası gelişmeleri okumanın pek mümkün olmadığı Bosna Hersek Katliamı akabinde Ruanda Soykırımı ile kendisini göstermiştir. Gelenekselci yaklaşımın Soğuk Savaş sonrasında kendisini derinleştirme çabalarına rağmen devletin “nasıl ayakta kalacağına” dair pratik önerilerde yetersiz kaldığı iddia edilebilir. Gelenekselci yaklaşım kendi devletine ve milletine yapılacak saldırının başka millet ve devletlerden gelebileceği kurgusuna sahipken milenyum ile birlikte bu algının yerle bir olduğu söylenebilir. 11 Eylül saldırısı, bir terör örgütünün hedef gözetmeksizin bir devlete ve vatandaşlarına nasıl zarar verebileceği hususunu küresel boyutta gözler önüne sermiştir. Buna rağmen Kopenhag Okulu başta olmak üzere güvenlik çalışanların eğilimleri daha çok Avrupa üzerine yoğunlaşmak olmuştur. Zira başarılı bir güvenleştirmenin üç temel parçası; hâlihazır tehdit(ler), ivedi/acil tedbir ve olağan kuralların yıkılmasının ilişkilere tesir etmesi olarak ele alınmıştır (Baysal ve Lülecı, 2015: 76). Buradan da anlaşılacağı üzere Kopenhag Okulu güvenlik konusunda odaklandığı nokta tehdidin kendisi değil özgürlük güvenlik dengesidir. Başka bir ifade ile bu çalışmada güvenliğin doğası değil güvenliği tehdit ettiği kabul edilen terör örgütlerinin davranış modelleri ele alınmaktadır.

Kenneth Waltz, 1954’te yayımlanan “Man, The State and War” başlıklı klasikleşmiş çalışmasında filozofların savaşın sebeplerinin ne olabileceğine dair görüşlerine yer verir. Bazı düşünürler savaşın sebebinin insan doğasından kaynaklandığını bazıları ise devletin bunda etkili bir faktör olduğunu iddia eder. John Baylis’in deyimiyle “Hem klasik realist hem de neorealistler, dünyayı gördükleri gibi “açıklama”yı amaçlarlar (Baylis, 2008: 70). Realist ve neorealistlerin “terör faaliyetlerini, terör örgütlerini” inceleme konusunda indirgemeci bir yaklaşım sergilediği iddia edilebilir. Terör örgütlerinin sadece “devlete karşı tehdit” olarak basitleştirilmesi, bu örgütlerin işleyiş ve davranış kalıplarını inceleyen çalışmaların az sayıda kalmasına sebep olmuştur. Terör örgütü kavramı hem ülkemizde hem de dünyada uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Buna rağmen, Türkçe akademik yazınında özel olarak terör örgütlerinin davranış modellerini analiz eden çalışmalar kısıtlı sayıdadır. Bu çalışma, terör örgütlerinin davranış modelleri üzerine Türkçe akademik yazınına katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Yöntem olarak söz konusu literatürün temel ve eleştirel çalışmalarının kapsamlı ve sistematik bir taraması yapılmakla birlikte çalışmanın ilk bölümünde terör örgütlerinin işleyiş yapısı, karar alma süreci, motivasyon kaynakları ve psikolojisi üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise terör örgütlerinin örgütsel davranış modelleri bağlamında El Kaide örneği analiz edilmektedir.

Terör Örgütlerinin Örgütsel Davranış Modelleri

Terör kelimesinin kökeni Latince “terrere” olmakla birlikte Fransızca “terreur” sözcüğünden dilimize geçmiştir. Kavramın anlamı yıldırma, korkutma,

caydırmak anlamındadır (Çınar, 2017: 34). Bilinçli olarak koordine edilen kişisel faaliyetler veya güçler sistemi olarak örgüt tanımlanabilir (Jung, 2015: 64). Terör örgütlerinin karakteristik unsurları, örgütün varlık sebepleri olarak sıralanabilir. Bir örgüt sivilleri hedef alıyorsa terör örgütüdür, askeri kuvvetleri hedef alıyorsa gerilla yapılanmasıdır. Eylem hazırlığında yakalanan teröristlerin çoğu kendisinin gerilla olduğunu iddia eder. Bu bir bakıma örgütün beyin yıkama sürecinin bir sonucudur. Böylece kişi eylemi sonucunda meydana gelen ölüm ve yaralamalardan vicdani olarak kurtulmak için “gerilla” kavramını kullanarak kendisini rahatlamaya çalışır (Lockett, 1994: 37). Terörizm bir şiddet türü olmasına rağmen terörün tanımlanması hususunda sıkıntılarının bulunması teröristin davranışının belirlenmesini ve herkesin uzlaştığı ortak davranış kalıplarından bahsetmeyi zorlaştırmaktadır. 1983 yılında Victorof’un belirttiği gibi terörün ortak bir tanımı yoktur. 2017 yılında Çınar’ın yazdığı makalede terörün ortak tanımlama sorununun devam ettiği vurgulanmaktadır (Çınar, 2017: 24).

Terörist grupların varlığı çoğu zaman dış baskı ve iç gerilimin olduğu ortamlarda mevcuttur. Bu sebeple terörist eylemlerin büyük bölümü stratejik adımlardır. Dolayısıyla terör örgütünün yapmış olduğu eylemler ses getirecek boyuttadır (Lockett, 1994: 37). Terörist örgütlerin şiddeti bir araç olarak görmelerinin en önemli nedeni insanları etkileme gücünün çok fazla olmasıdır (Lockett, 1994: 2). Terörün toplumu etkileme gücü çok fazla olduğu için insanların sosyal faaliyetlerini dahi etkileyebilmektedir. Nitekim 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD’de turizm faaliyetleri olumsuz etkilenmiştir.

“11 Eylül saldırıları sadece ABD’yi değil dünyanın diğer bölgelerindeki turizm aktivitelerini de derinden etkilemiştir. Asya-Pasifik bölgesinde 11 Eylül saldırılarından sonra teröristlere karşı alınan önlemler, askeri harcamaların artmasına, sigorta maliyetlerinin yükselmesine ve 11 Eylül sonrası iş yapmanın maliyetinin artmasına neden olmuş, bütün bu gelişmeler verimliliği azaltıp bölge ekonomisinin büyümesini yavaşlatarak, turizm için gelire bağlı talep artışını azaltmıştır (Bayramoğlu vd., 2015: 29).

2 Gerilla sözcüğü İspanyolcada “küçük savaş” anlamına gelir. Bu terim, ilk kez Napolyon’un İspanya’yı işgal ettiği İber Yarımadası Savaşları (1808-1814) esnasında kullanılmıştır. Napolyon Bonapart liderliğindeki Fransız Ordusu’nu İber Yarımadası’ndan atmak için İspanyollar ve Portekizliler Fransız Ordusu’na karşı İngilizlerin desteği ile gerilla savaşı yapmışlardır Devamı: (Gerilla savaşı taktikleri: Başlıca gerilla savaşı taktikleri nelerdir?, 2018).

Bu bağlamda çalışmanın diğer bölümünde bu gelişmeler ışığında terör örgütlerinin yapılanma modelleri analiz edilecektir.

Terör Örgütlerinin Yapılanma Modelleri

Terör örgütlerinin büyük bölümü, uzunca yıllar yaşayanlar, sıkı sisteme sahip örgütler olarak tanımlanabilir. Sıkı yapıya sahip örgütlerde örgütte görev alan kişilerin büyük bölümü ortak bir karaktere sahiptir (Jung, 2015: 65). Terör örgütleri çoğunlukla örgüte gönüllü katılımın olması taraftarıdır. Terör örgütleri arasında kendisine gönüllü üyeler kazandırma hususunda en başarılı örgütlerden bir tanesi IŞİD'dir. İngiltere'de yaşayan aşırıcılıkla mücadele uzmanı Jahan Mahmud, Ortadoğu'da uzun yıllardır süren şiddete dikkati çekerek, buralara savaşmaya gidenlerin sürekli vahşete maruz kalmış insanların görüntülerine tanık olduğunu belirtmiştir. İngiliz vatandaşlarının, Suriye ve Irak'a giderek cephede savaşmak istemesinin altında Ortadoğu'da Müslümanların çektiği sıkıntı ve acıların rol oynadığını dile getiren Mahmud, "Neden bu insanlar cepheye gidiyorlar?" sorusunun cevabını kimi Müslümanların cephede savaşmayı "cennete ulaşmanın kısa yolu" olarak görmesine bağlamıştır (Avrupalılar neden IŞİD'e katılıyor?, 2018). Terör örgütlerinin kendilerine gönüllü katılım hususunda istekli olmalarının en temel nedenlerinden birisi katılan gönüllü kişilerin terör örgütünün işleyişinde emir-komuta sisteminin zarar görmesini engelleyici bir rol oynayabilmesidir. Gönüllü şekilde terör örgütüne katılan teröristler örgüte çok daha kolay uyum sağlayabilmektedir.

Örgütlenmesi yukarıdan aşağıya (top-down) şeklinde olan terör örgütlerinin kendilerine eleman temin etme noktasında çok profesyonel çalıştıkları vurgulanabilir. Çünkü yukarıdan aşağıya belirli hiyerarşiye sahip örgütler terör örgütüne eleman kazandırırken "scout ekibi (terör örgütüne meyilli kişileri tespit eden ekip)" kurarak hareket etmektedirler. Bu şu anlama gelmektedir. Yukarıdan aşağıya sıkı yapıya sahip örgütler öncelikle profesyonel bir ekip ile kendisine üye bulmaktadır. El Kaide'nin bu bağlamda profesyonel bir ekiple kendisine eleman kazandırdığı söylenebilir (Jung, 2015: 65). El Kaide scout ekibi konjonktürel gelişmelere göre örgüte üye alma kriterlerinde değişikliğe gitmiştir. Hem örgüte üye alınırken uygulanan kriterlerin gevşetilmesi hem de 2011'de Beyaz Saray tarafından hazırlanan raporda El Kaide tanımının genişletilmesi nedeniyle örgüt her zamankinden daha büyük halk tabanını hedeflemiştir (McKelvey, 2018). Terör örgütlerinin aşağıdan yukarıya (bottom-up) örgütlenme sistemi daha kapalı bir sistemde yine gönüllülük esasından hareketle örgüte üye kazandırılmasına yöneliktir. Bu sisteme göre kişi yakın arkadaşları ve aile aracılığıyla sisteme dâhil edilir. Terör örgütleri bu yöntemi son dönemde daha çok tercih etmektedirler. Örnek vermek gerekirse IŞİD üyelerinin bir bölümünü aşağıdan yukarıya *örgütlenme* sistemi ile temin etmiştir. Bu sistem kapalı devre çalıştığı için istihbarat örgütlerinin şüpheliyi tespit etmesi

çok zorlaşmaktadır. *Aşağıdan yukarıya örgütlenme* sistemi daha çok bireysel şekilde ilerlemektedir. Terör örgütünün propagandası ve ideolojisi örgüte bu yolla katılım sağlanmasını kolaylaştırmaktadır (Jung, 2015: 65). Örnek vermek gerekirse 7 Ocak 2015 Çarşamba günü Fransa'nın başkenti Paris'te mizah dergisi Charlie Hebdo'ya ağır silahlarla saldırarak 12 kişiyi katleden Cezayir asıllı Fransa vatan-daşı Koachi kardeşlerin IŞİD ile ilişkisi kapalı devre olarak tanımlanabilir. Başka bir ifade ile kendisi isterse veya gerek duyarsa örgüt ile iletişime geçebilmektedir. Koachi kardeşler, sığındıkları matbaaya jandarma timlerinin düzenlediği operasyonda öldürülmüştür (Charlie Hebdo katliamı faileri Kouachi kardeşler öldürüldü, 2018). BBC, Charlie Hebdo saldırısının nasıl gerçekleştiği hususunda yaşanan şaşkınlığı şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

“El Kaide'nin ve IŞİD'in onayı olsa da olmasa da, üç saldırganın güçlerini birleştirip, kendi planlarını yapmış olmaları çok daha inandırıcı görünüyor. Saldırganların hepsi de cihatçı örgütlere bağlı olduklarından, sadece kendi girişimleri olduğu söylenemez. Ancak ortada ABD'deki 11 Eylül saldırısı gibi dışarıdan hazırlanan ve yönetilen resmi bir plan da yok” (Gardner, 2018: 1).

IŞİD'in Koachi kardeşler ile kurduğu ilişki türü çok özel bir örnek olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim bu saldırı Charlie Hebdo'ya yapılan ilk saldırı değildi. 2011'de de dergi binasına bombalı saldırı gerçekleştirilmişti. Bu sebeple dergi, polis koruması altındaydı. Dolayısıyla bu katliamdaki güvenlik ve istihbarat zafiyeti, örgüt yapısı ve işleyişini deşifre etmenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Avrupa'da meydana gelen saldırılar bağlamında El Kaide, IŞİD gibi örgütlerin çok fazla tercih ettiği kumul örgütlenme yapısı önemli detaylar içermektedir. Kumul tipi örgütlenme, örgütsel bir rasyonellikten güç almakla birlikte militanın özgüvenine dayalı bir yapıdır. Görünür bir emir komuta zincirinden ziyade sürekli akış ve girişimciliğe dayalı bir yapılanmadır.

Kumul örgütlenmenin özellikleri (Mishal ve Rosenthal, 2005: 283) :

1. Kumul örgütlenme sistemine göre açıktan kontrol sistemi olmadığı için istihbarat birimleri şüpheliyi takip etmekte çok zorlanmaktadır.

2. Görünürde kurumsal varlık kumul örgütlenme sisteminde yoktur. Aslında örgüt sıklıkla ortadan kaybolma üzerine kendi birimlerini inşa etmiştir.

3. Birimler arası iletişim sürekli değildir. Birimler arası etkileşim herhangi bir ardışık akıl yürütmeye bağlı olmayacak şekilde meydana gelir, gerek duyulduğunda dinamik etkinlik söz konusu olabilir.

4. Kasıtlı olarak yani bilinçli şekilde parçalanabilen komuta ve iletişim zincirleri mevcuttur. Bu örgütün daha esnek davranmasını sağlamaktadır.

5. Kumul örgüt yapılanmasında yer alan militanların kendi aralarında esnek ilişki düzeyi manevra yeteneğini artırmaktadır. Militanların manevra yeteneğinin üst seviyede olması farklı bölgelerde çalışma yeteneğini sağlamaktadır. Bu alışkanlık militanların karşılaştıkları zorluklara karşı konum almalarını kolaylaştırmaktadır.

Tablo 2. Terör örgütlerinin tipolojisi (Mishal ve Rosenthal, 2005: 285)

Örgüt Yapısı	Zaman	İletişim	Kumanda ve Kontrol	Uzmanlaşma ve iş bölümü	Varlık Sebebi
Hiyerarşik	Spesifik	Dikey	Katı	Katı	Yerel
Hareket merkezli ağ yapısı	Spesifik	Merkez-Çevre	Katı	Esnek (lider odaklı)	Yerel/Küresel
Ağ Zinciri	Spesifik	Ardışık	Esnek	Esnek	Yerel/Küresel
Çok kanallı ağ yapısı	Spesifik	Rastgele	Esnek	Esnek	Yerel/Küresel
Kumul yapı	Aralıklarla	Kaotik	Asgari	Yok	Küresel

Hiyerarşi tipi örgütlenmeye en iyi örneklerden birisi Hizbullah'tır. Eylemin yapılacağı yerden zamanına kadar süreç içerisindeki bütün adımlar belirli bir hiyerarşik düzende ilerleme sağlar (Mishal ve Rosenthal, 2005: 287). Hiyerarşi tipi örgütlenme modelinde militanın uzmanlaştığı alan ve iş bölümü içerisindeki rolü bellidir. Bu tür yapılanmaya sahip örgütler yerel dava şuurundan hareket eden örgütlerdir denebilir.

Hareket merkezli ağ yapısı sıkı bir komuta ve kontrol zinciri olmayacak şekilde faaliyet gösterirken ancak bir karar vericinin örgütün izlenmesinden ve yönetilmesinden sorumludur. Bu bağlamda faaliyetler ağı olarak çalışmalarını yürütür. Örneğin İmad Mughniyah, Hizbullah içerisinde faaliyetlerden sorumlu kişi olarak denetleyici bir sorumlu olarak Hizbullah'ın içerisinde görev almıştır (Mishal ve Rosenthal, 2005: 288). Küresel ve yerel gelişmelere göre bu örgüt modeli kendisini esnek bir yapıda konumlandırabilmektedir.

Çok kanallı ağ modeli faaliyetlerin yürütülmesi belirli zaman tanımlarına göre çalışır. Eylemler çok düşük seviyede komuta ve kontrol uygulanması ile gerçekleşmektedir. Çok kanallı ağ modeli ile bilgi ağdaki her yöne serbestçe akar, El Kaide üyesi Ali Mohammed'in 1998 yılı ABD Büyükelçiliğini bombalaması çok kanallı ağ modeline göre gerçekleştirilmiş bir terörist faaliyettir (Mishal ve Rosenthal, 2005: 288).

Kısaca terör örgütlerinin yapısal boyutunun iki ana modelde olduğu söylenebilir: i) Hiyerarşik yapıya sahip örgütler hiyerarşik kurallar aracılığıyla hem militanlara ideolojik hem de ideolojik olmayan emirler yükü getirir. ii) Ağ yapısına sahip örgütler ise bir dizi aktörden (kontrol merkezinden) oluşur. Ağlar kendi kendi-

ni organize eder ve kendi kendine üye tabanını genişletir (Gunaratna ve Oreg, 2010: 1045). Terör örgütleri kuruluş esnasında hiyerarşik örgütlenme modelini benimseyebilir. Bununla birlikte model, örgütün büyümesine bağlı olarak ağ tipi örgütlenmeye dönüşebilir. Terör örgütlerinin karakteristik unsurları ve motivasyon kaynakları bu örgütlerin tabanını genişletmesine veya daraltmasına sebep olabilir. Çalışmanın diğer kısmında terör örgütlerinin karakteristik unsurları ve motivasyon kaynakları ele alınacaktır.

Terör Örgütlerinin Karakteristik Unsurları ve Motivasyon Kaynakları

Terör örgütünün karakterinin belirlenmesinde ana hususların başında örgüt içerisinde bulunan militanların örgüt ile bağlarını sıkılaştırmak ve maneviyatlarını artırmak temel hedeflerdendir. Yapılan sansasyonel eylemler ile örgüt üyelerinin aidiyetlerinin artırılması temel hedeftir. Örnek vermek gerekirse terör örgütü DHKP/C'ye yönelik operasyonların arttığı bir dönemde İstanbul'da düzenlenen operasyonda saldırı hazırlığında olduğu tespit edilen 3 DHKP/C'li şüpheli polis yeleklere ve rozetleriyle yakalanmıştır (Terör örgütünden polis yelekli eylem planı!, 2018). DHKP/C'nin bu eylemi planlamasının ana sebebi, DHKP/C'ye yönelik İçişleri Bakanlığınca yürütülen operasyonlara karşı cevap vermektir, denebilir. Dolayısıyla DHKP/C terör örgütü örgüt üyeleri arasında kopmaların önüne geçmeye çabalamıştır. Terör örgütlerinin eylemlerinin temel amaçlarından bir diğer unsuru ise yapılan eylemler neticesinde siyasi teşkilatın kararlarının değiştirilmesidir. Örneğin Birleşik Krallık, IRA'nın terörist eylemlerine karşı tutumunu daha da sertleştirmiş, *terörü*, 1973 yılında İrlanda Olağanüstü Durum Hükümleri Kanunu'nda "halka ve halkın belli bir kesimine korku salmak için şiddet kullanmak" olarak tanımlamıştır. Özetle Birleşik Krallık Terörle Mücadele Kanunu'nda değişiklik yapmıştır. Akabinde IRA, bu karara cevap vermek için 1974 yılında Birmingham Bar'ını (Birmingham Pub) bombalamıştır. Bu patlamada 19 kişi hayatını kaybetmiştir (Cinar, 2018: 121). IRA örneğinden anlaşılacağı üzere terör örgütleri hükümete karşı bir bağlamda insanların algılarını mobilize eder. Nitekim terörist eylemler ile hükümetin etkinliğini ve kararlılığını kırmayı amaçlar (Lockett, 1994: 10). Başka bir ifade ile devletin varlık sebebiyle çelişir şekilde terör örgütlerinin davranışını belirleyen ana hususların başında örgütün işleyişini sağlayan ana mekanizmanın güvenliğinin sağlanması gelir. Terör örgütünün karakteri örgütün işlevini, yani eylem türlerini belirlemektedir. Devrimci karakterli örgütlere en önemli örnek Filistin Kurtuluş Örgütü'dür (Ganor, 2008: 271). Devrimci örgütler devletin rejiminin değiştirilmesi neticesinde halkın kurtulacağına inanırlar. Bu inanç örgütün en büyük motivasyon kaynağıdır. Ayrılıkçı terör örgütlerinin karakterini oluşturan ana düşünce kendi etnik grubunun bir arada yaşadığı belirli bir coğrafyada bağımsız yaşayacağı ümidinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamdaki ayrılıkçı terör örgütlerine örneklerden bir tanesi PKK'dır.

Din temelli terör örgütlerinin motivasyonunu belirleyen ana unsur yapılan şiddet eylemlerinin tanrının bir buyruğu gibi üyelere aksettirilmesidir. Din temelli terör örgütlerinin karakterinin belirleyici unsuru şiddetin din temelinde meşrulaştırılmasına dayanmasıdır. Bu bağlamda İslam’da cihat anlayışı Tamiller’de *istishad* kavramında temel bulmuştur. Hinduizm’in İstishad ve şehit olma kavramları, Tamil Kaplanları’nın örgütlenmesinde ve kendilerini Tamil halkının gözünde meşrulaştırmasında çok önemli bir rol oynamıştır (Çınar, 2014: 31).

Terör örgütlerinin motivasyonunda iki unsur etkili olabilmektedir (Jung, 2015: 65): 1-) amaç ve başarılar. 2-) Örgütün ayakta kalma kapasitesi ve gösterilen çaba. Terör örgütleri üyelerini motive etme hususunda Maslov’un ihtiyaçlar hiyerarşisini etkili bir şekilde kullandıkları vurgulanabilir. İnsan davranışında psikolojik sebepler, güvenlik ihtiyacı, duygusal istekler, öz saygı kişinin kararında, davranışında en etkili sebeplerdir. Terör örgütleri, üyelerinin sayılan bu özelliklere öteki (düşman) sebebiyle sahip olamadıklarını, üyelerine gelecekte kendileri sayesinde sahip olabileceklerini vaat eder. Bu vaatler terör örgütü üyelerinin motivasyonlarını etkileyebilmektedirler (Jung, 2015: 66). Terör örgütü içerisinde örgütün geleceğine dair beklentiler çoğu zaman ideolojik sebeplerle iyimser niteliktedir. Bu sebeple örgüt içi gerilimler sınırlıdır. Örgüt içi tartışmalar genellikle işler iyi gitmediği zaman ortaya çıkmaktadır. Bu çıkarsamaya verilebilecek en yakın örnek terör örgütü PKK/PYD’ye yönelik yapılan Zeytin Dalı operasyonu esnasında gerçekleşmiştir. Zeytin Dalı operasyonu terör örgütü içerisinde çatışmaya sebep olmuştur. PKK/PYD’nin Kandil ve Afrin örgütleri arasında Cinderes’te çatışma yaşanmıştır. Bölge kaynaklarına dayandırılan habere göre çatışmanın sebebi örgütün Afrin kolunun geri çekilmek istemesinden kaynaklanmıştır. Örgüt içi tartışma ve çatışmaların Şeyh Hadid ve Raco’da da yaşandığı iddia edilmiştir (Terör örgütü PKK-PYD’de iç çatışma, 2018).

Terör örgütü içinde bireysel ihtiyaçlar ve egolar eylemlerin gerçekleştirilmesinde ana motivasyon kaynaklarındadır. Terör örgütünde kişisel egoların artması bir bakıma örgütün yine kin ve nefret tohumlarını atmasına olanak sağlayacak unsurlardandır (Lockett, 1994: 10). Terör örgütlerinde eylemlere karışan kişilerin karakterlerini etkileyen birçok faktör etkili olabilmektedir. Terör örgütü üyesinin yaşamış olduğu kültürel çevre, karakterinde bazı konularda hassasiyetlere veya ön yargılara sebep olabilir. Bu bağlamda davranışlarında kendini ait hissettiği grup ile birlikte hareket etme isteği veya aile bağlamında örgütün geleceğini ailesinin geleceği gibi gören “paternalizme” dönüşebilir (Schwartz, Dunkel ve Waterman, 2009: 545). Teröristin davranışını yalnız psikolojik faktörler etkilemez. Çevresel faktörler, grup dinamikleri, çocukluk dönemi ve gelişim sürecindeki bilişsel birikim, biyolojik sebepler bir sıra hâlinde teröristin karar vermesine etki yapmaktadır (Victoroff, 2005).

Terörist eylemlerin oluşmasında birçok psikolojik faktör sıralanabilir. Bunun başında narsist davranışlar, paranoya gibi psikolojik nedenler, teröristlerin karar vermesinde, terör eylemlerinin gerçekleşmesinde etkili olabilir (Victoroff, 2005: 35). Theodore John Kaczynski veya kısaca Ted Kaczynski, Amerikalı matematikçi ve teröristtir. 1978'den 1995'e dek on yedi yıl boyunca havaalanlarına, teknolojinin geliştirildiği üniversitelere, teknoloji enstitüleri ve teknolojinin gelişimi açısından önem içeren diğer kurumlara gönderdiği bombalı paketlerle üç kişinin ölümüne, yirmi üç kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Bu eylemlerin sonucu medya aracılığı ile toplum onu "Una Bomber" (Bir Bombacı) olarak tanımıştır.³ Ted Kaczynski'nin en büyük paranoyası sanayinin ve teknolojinin toplumları yok edeceği kaygısıydı. Buradan hareketle Ted Kaczynski, terör eylemlerine girişmiştir (M.A., 2018).

Aşağılama ve rövanş duyguları da terörist eylemlerin psikolojik boyutunu oluşturmaktadır. Psikolojik olarak terörist örgütlerin hepsinin faaliyete geçme sürecinin bir tepki şeklinde ortaya çıktığı hususu kabul gören bir gerçektir. Burada önemli olan detaylardan bir tanesi teröristin paranoyasının veya narsist kişilik özelliklerinin ideolojik bir yapı üzerine kurulmasıdır. Bu bağlamda terörist Anders Behring Breivik'in ideolojik arka planını incelemek faydalı olabilir. Breivik, 22 Temmuz 2011 tarihinde Oslo'da 77 kişiyi öldürmüştür. Breivik, Norveç'in yerlisidir. Kendi bloğunda kültürel çeşitlilik karşıtlığı ile ilgili birçok yazısı bulunan Breivik bu düşüncelerini Nasyonal Sosyalist ideolojisine göre şekillendirmiştir (Gullestad, 2017: 210). Breivik terörist eylemlerini ideolojisi ile meşrulaştırmaya çalışmıştır.

Terör Örgütlerinin Örgütsel Psikolojisi

Terörist grupların davranışlarını etkileyen unsurların başında gelen faktörlerden birinin stres olduğu söylenebilir. Terör örgütlerinin illegal olması sebebiyle yeraltı faaliyetler ile ayakta kalması terör örgütü üyelerinin bazı zorluklar ve paranoyak algılar ile uğraşmasına neden olabilmektedir. Başka bir ifade ile terör örgütü üyelerinin yakalanacağı korkusunun düzensiz bir yaşam şekliyle bütünleşmesinin neticesinde militanlarda sosyalleşememe problemi ortaya çıkmaktadır. Sosyalleşemeyen terör örgütü üyeleri bunun sorumlusu olarak çoğu zaman legal yapıyı hedef göstermektedir. Nitekim terör örgütlerinin üyeleri sosyopat eğilimler göstererek şiddetin sorumlusu olarak kendilerini görmemektedirler (Lockett, 1994: 32). Sosyopatlara göre, dünya genellikle kendi çevrelerinde döner ve ihtiyaçlarını karşılamak için yapamayacakları bir şey yoktur. Yanlış bir şey yaptıklarında, suçluluk ya

3 Kaczynski, hazırladığı elliden fazla sayfa ve otuz beş bin kelimededen oluşan manifestosunun The Washington Post ve The New York Times gazetelerinde yayımlanması koşuluyla bir daha bombalı eylem yapmayacağını aksi hâlde daha fazla bombalı saldırıda bulunacağını bildirmiştir (Ural, 2018).

da pişmanlık hissetmezler. Sosyopatlar için terörist eylemde ölenler “kaybeden” kendisi ise “kazanan” kişidir. Örnek vermek gerekirse terörist Omar Mateen, en kanlı silahlı terör saldırılarından birini gerçekleştirmiştir. Mateen IŞİD terör örgütü üyesidir ve 49 kişinin ölümüne sebep olmuştur. Bir kişinin savunmasız 49 kişiyi öldürmesinin sosyopat eğilimlerinin bir sonucu olduğu söylenebilir. Omar Mateen’in sınıf arkadaşlarına ve çevresine karşı ırkçı ve kadın düşmanı eğilimlerinin bulunması teröristin sosyopat olduğu iddiasını güçlendirmektedir (Burgo, 2018). Duygularının eksikliği ve pişmanlığı ifade edememek, genellikle sosyopat eğilimlerin göstergesidir. Sosyopat kişiler, davranışlarının yol açabileceği sonuçların bilincinde olurlar. Davranışlarının hatalı ya da sosyal açıdan kabul edilemez olması, umurlarında olmaz. Teröristler arasında sosyopatlar olabilir (Victoroff, 2005: 15).

Terör örgütlerini sınıflandırmak için kullanılan parametrelerden birisi terör örgütü eylemlerinin karakteridir. Kullanılan şiddetin derecesi, şiddetin çeşidi sınıflandırmaya yardımcı olabilmektedir (Ganor, 2008: 273). Terörist grupların karakterinde çoğu zaman etnik unsurlar etkili olabilmektedir. Terör örgütü üyelerinin büyük bölümü risk sever konumdadır. Yahut hayatında kaybedeceği hiçbir şey olmayanlar terör örgütlerinde aktif olabilmektedirler. Terör örgütlerine katılım görece daha kolayken terör örgütlerinden çıkışın çok daha zor olduğu söylenebilir (Jung, 2015: 74).

Terör örgütlerinin herkesin kabul edeceği bir sınıflandırmasını yapmak çok zor bir konudur. Çünkü devletlerarasında dahi kimin terörist neyin terör örgütü olduğu konusunda anlaşmazlıklar mevcutken terör örgütü hakkında sınırları net bir sınıflandırmadan bahsetmek mümkün değildir. Terör örgütlerinin sınıflandırmalarına yardımcı olabilecek bazı tespitler yapılabilir. Seküler gruplarda ideoloji, dini gruplarda ise dini inançlar ve grup aidiyeti önemli bir meşruiyet kaynağıdır denebilir. Terör örgütleri örgüt üyelerinin dayanışma ruhunda hareket etmelerine olanak vermeye gayret göstermektedirler. Böylece örgüt içerisinde üyeler arasında psikolojik birlikteliğin bozulmasının önüne geçilmekte veya birlikteliğin ömrü uzatılmaktadır (Jung, 2015: 66).

Sosyal öğrenme teorisine göre saldırganlık doğuştan gelen bir özellik değildir. Terör örgütü mensuplarının doğuştan getirdikleri özelliklerle bir teröriste dönüştü algısını eleştirir. Sosyal öğrenme teorisi, teröristlerin şiddete eğilimli kişilerin yetiştiği ortamın etkisinde kaldığını iddia etmektedir. Ziyadesiyle bu ortamın ahlaki zorunluluklara dönüştüğünü ve kişinin kurgusal olarak şiddete yöneldiğini vurgulamaktadır. Toplum çoğu zaman şiddete meyil etmeyi veya şiddette başvurmayı öğretebilmektedir. Toplum bu anlamda didaktik öğretici bir rol oynayabilmektedir. Bu bağlamda Afganistan ve Pakistan’da ortaya çıkan radikal eğilimleri bu şekilde değerlendirmek mümkündür. Sosyal öğrenme, terörist örgütlerin propagandalarının

etkisi ile örgüte katılanların ne için katıldıklarını anlamada yol gösterici bir rol oynamaktadır. Son dönemde İŞİD'in sosyal medya yolu ile yaptığı propagandalarının etkisinin oynadığı önemli rol konusunda örgüte katılanların geldikleri ülkelerin çeşitliliğinden çıkarsama yapılabilir (Victoroff, 2005: 15).

Terör örgütlerinin sürekli üst seviyede şiddet eylemleri sürdürülebilir değildir. Eylemler arttıkça belli bir sınırdan durmak zorundadır. Belli bir noktadan sonra düşüşe geçecektir. Terör örgütünün eylemleri düşüşe geçtikten sonra bitiş safhasına geçebilir. Terör örgütlerinin eylemleri safhalar halinde şiddetlerinin boyutları arttığı ve azaldığı süreçler içerisinde gerçekleşebilir (Lockett, 1994: 33). Bu bağlamda örgüt içerisinde karar alma süreci örgütün davranışını şekillendirmektedir. Çalışmanın diğer bölümünde terör örgütlerinin karar alma süreci ele alınacaktır.

Terör Örgütlerinin Karar Alma Süreci

İskelet örgütlerin üye sayısı çok fazla değildir. Popüler örgütlerin üye sayısı ise binlerle ifade edilir. Popüler terör örgütleri halkta belli bir tabanı olduğu için eylemleri ile halkı yönlendirme gücü bulunmaktadır. Tablo-3'te belirtildiği üzere terör örgütlerinin örgütsel yapılanması örgütün hacim büyüklüğüne göre değişebilmektedir. Terörist örgütlerin kurumsal yapısı itibariyle daha çok akılcı bir yapı ile bütünleştirilmiştir (Ganor, 2008: 272). Başka bir ifade ile terör örgütleri irrasyonel bir karar alma sürecine nadiren sahiptirler. Terör örgütlerini rasyonel hareket etmeye zorlayan en önemli sebeplerden bir tanesi örgütün legal bir aktör olarak kabul edilmemesidir. Bundan dolayı terör örgütleri, atacağı adımları önceden hesap ederek gerçekleştirirler. Terör örgütlerinin karar verme süreci diğer karar verme süreçleri ile benzerlik göstermektedir. Çoğu zaman bireysel terör eylemlerinde eylemi yapan teröristin psikolojisi daha fazla etki yapabilirken, terör örgütün kolektif yaptığı eylemlerin ise örgütün üst yapısı tarafından yürütüldüğü söylenebilir (Jung, 2015: 67). Karar verme süreçlerinde sistematik bir hedef söz konusudur. Usame Bin Ladin liderliğinde El Kaide'nin Şubat 1993'te Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması, 1998 Ağustos'unda ABD'nin Nairobi Büyükelçiliği'ne saldırısı, Ekim 2000 yılında ABD donanmasına bağlı USS Cole saldırısı, 11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler ve Pentagon saldırısı örgütün karar vericilerinin aldığı kararlarda belirli bir hedefe yönelik örgüt adına maksimum fayda beklentisi içerisinde olduğunu göstermektedir (Altun, 2017: 185). Terör örgütlerinin eylem yapmalarını motive eden unsurlar arasında eylem yapılacak bölgenin nüfus yoğunluğunun veya medyatik olmasının bulunduğu belirtilebilir. Terör örgütlerinin örgütsel davranışı ele alındığında kararları kimin verdiği hususu çok önemlidir. Terör örgütlerinde lider her zaman her yerde olamayacağı için çoğu zaman birimler aracılığıyla kararların verildiği söylenebilir. Terör örgütlerinin örgütleniş biçimi karar verme mekanizmalarını oluşturabilmektedir. Bu bağlamda yukarıdan aşağıya oluşmuş hiyerarşi

içerisinde karar verme birimleri kararları almaktadır. Karar verme birimleri iki önemli unsur yaratmaktadır: otorite ve etki. Örneğin Hizbullah içerisinde kararlar seçilmiş bazı özel birimler aracılığıyla verilmektedir (Jung, 2015: 69). Dış devletlerin sponsorluğunda faaliyet gösteren terör örgütlerinin karar alma süreçlerinde seçilmiş birimlerin ağırlığı örgütün davranışını etkileyebilmektedir. Hizbullah'ın İran Cumhuriyet Muhafızları ile olan ilişkileri dikkate alındığında bu örgütün karar verme süreçleri ele alınırken bu yakın ilişkinin dikkate alınmasını gerektirmektedir (Vore ve Stahlı, 2014: 2).

Aşağıdan yukarıya örgütlenme modelinde ise karar verme sürecinde kararlar verilecek kararın stratejik boyutu ile ilgili olduğu için liderlik ikinci plandadır. Terör örgütlerinin hem yukarıdan aşağıya hem de aşağıdan yukarıya örgütleniş yapısına göre karar verme sürecinde etkili olan rasyonel karar verme isteği, grup dinamiklerinin başında gelmektedir (Jung, 2015: 70). Terör örgütlerinin yapılanması ister hiyerarşik olarak yukardan aşağıya olsun isterse aşağıdan yukarıya şeklinde olsun çoğu modern kurumların karar alma süreçleri ile benzerlik göstermektedir. Nasıl bir polis tehlikeli bir durum ihbarı geldiğinde amirinden emir alıyorsa ve karşılaştığı duruma göre silah kullanma kararını kendisi veriyorsa çoğu terör örgütü lider hiyerarşisinde karar almakta fakat duruma göre karar sürecini bireyselleştirebilmektedir (Jung, 2015: 74).

Terör örgütlerinin finansal kaynakları eylemlere karar verme konusunda etkili olabilmektedirler. Hizbullah, İrlanda Cumhuriyet Ordusu ve Bask ETA'nın da kara para aklayarak gelir elde ettiği iddia edilmektedir. Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (FARC), operasyonlarını finanse etmek için uzun süre kokain ticaretini kullanmıştır. Radikal İslamcı Terörist örgütler zekât adı altında para toplayarak kendilerine finansal destek bulmaktadırlar (Kaplan, 2018). Herhangi bir devlet sponsorluğu olmadan eylem yapan terör örgütlerinin eylemlerini yapma ve karar alma sürecinde daha bağımsız hareket ettiği söylenebilir.

Terör örgütlerinin eğitimleri terör örgütlerinin üyelerine karar alma aşamalarını öğretmesi ve örgüt aklının benimsetilmesi konusunda diğer önemli süreçtir. El Kaide'nin eğitim kampları terör örgütü üyelerinin bilinçlerinin artmasına ve örgüt içerisinde alınan kararlara bağlılıklarına yöneliktir (Jung, 2015: 67). El Kaide'nin güçlü olduğu Sudan ve Afganistan'da binlerce örgüt üyesi bu eğitimlerden geçmiştir. El Kaide'nin dünyanın birçok bölgesinde paravan örgütleri bu eğitimleri alan kişiler tarafından "örgüt aklı"na bağlı şekilde kurulmuştur.

Terör örgütlerinin yönetimi bağlamında ağ yapısı şeklinde örgütlenen bir örgütte karar alma sürecinde üç ağ modelinden bahsetmek mümkündür: zincir sistemi, merkez ağ sistemi, bütün kanallar sistemi. Zincir yapısında, oyuncular bir düğümler zincirinde konumlandırılır. Bu konumda bilgiler ulaştırılır. Oyuncular bu modelde son ana kadar ne yapabilecekleri hususunda bilgi sahibi olmayabilirler.

Merkez ağ sisteminde bütün emirler düğümden yani merkezden geçmelidir. Bu ağ içerisindeki tüm oyuncular merkez yöneticiye bağlıdır. Bütün kanallar sistemine göre tüm oyunculara bilgi akışı vardır. Bu sistemde diğerlerinde olduğu bir merkez söz konusu değildir. Bu model tamamen kapalı devre çalışır, sistemin içine dışarıdan eleman dâhil edilmez (Mishal ve Rosenthal, 2005: 278). Teröristlerin davranış kalıpları incelendiğinde ağ yapısı şeklinde örgütlenen bir örgütte karar verme sürecinde homojen bir yapıdan bahsetmek çok mümkün değildir. Hiyerarşik bir modelle yapılan terör örgütünde kararlar tek kişi veya gruptan çıktığı için daha homojen bir yapıdan söz edilebilir. Kısaca terör örgütlerinin karar verme süreci örgüt yapılanmasına göre değişebilmektedir, denebilir.

El Kaide Terör Örgütünün Örgütsel Davranış Modeli

El Kaide, 1988 yılında Afganistan’da kurulmuştur. Arapçada ‘üs’, ‘model’ ve ‘formül’ anlamlarına gelir. Sovyet yayılmacılığına karşı İslami değerleri koruyan, İslami değerler için savaşan bir grup olarak kendini dünyaya tanıtmıştır. El Kaide’nin örgütlenme biçimi piramide benzemektedir. Piramit içerisinde her birim kendi içinde sorumlu bir birime bağlıdır. 1988 yılında ABD istihbaratı verilerine göre, 10.000-20.000 arası militan Abdullah Azzam ve Usame Bin Ladin’in ağında bulunmaktadır. Azzam, 1989 yılında bir suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu süreçten sonra Bin Ladin gücüne güç katmış ve Afganistan’daki yapının kontrolü tamamen Bin Ladin’e geçmiştir (Mishal ve Rosenthal, 2005: 278). Azzam’ın ölümünden sonra her birimin üzerinde karar verici ise yaşadığı süre boyunca örgütün kurucularından Usame Bin Ladin olmuştur.⁴

El Kaide’nin Afganistan kamplarında bulunan militanlarının büyük bölümü Arap Müslüman topluluklardan Avrupa, Güneydoğu Asya, Mısır ve Suudi Arablardan oluşmaktaydı. El Kaide, bu katılım kapasitesini iyi kullanarak dünya çapında paravan örgütler kurmuştur. Örneğin *El Kaide* ile Güneydoğu Asya’da bağlantılı Jemaah Islamiyah, yine aynı örgütsel çalışma modelinde işlev görmektedir. Görünürde Jemaah Islamiyah terör eylemi yaparken arka planda karar verme süreci El Kaide tarafından yürütülmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere El Kaide’nin örgütlenme biçimi bilinen geleneksel modellerden tamamen ayrılmaktadır ve geleneksel ağ biçimi örgütlenme biçimine, örgütün konjonktüre göre hareket edebilme kabiliyeti ile meydan okunmaktadır. El Kaide’nin örgütsel yapısı 11 Eylül sonrasında tamamen kurumsal aidiyete bağlılığa dayalı olarak kurgulanmıştır (Mishal ve Rosenthal, 2005). 1991 yılında Bin Ladin, Sovyetlerin dağılma sürecine girmesi ile beraber Afganistan’dan ayrılarak Sudan’a yerleşmiştir. Sudan’da Ladin eğitim

4 Bin Ladin 2 Mayıs 2011 yılında bir operasyonda Pakistan’da öldürülmüştür. Bakınız: (Bin Ladin nasıl öldürüldü?, 2018), (Mishal ve Rosenthal, 2005: 278).

kamplarında militanları eğiterek ABD'ye karşı Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Güneydoğu Asya'da mücadele etmek istemiştir (Katzman, 2005: 4-5).

1998-2001 yılları arasında El Kaide örgütsel olarak bir iletişim ağı üzerinden yürütülmüştür. Bu ağın nasıl işlediği hususu 11 Eylül saldırılarına kadar tam olarak anlaşılmamıştır (Mishal ve Rosenthal, 2005: 279). Ağ yaklaşımına göre, örgütler birbiriyle örtüşen bir politika toplulukları ağı oluştururlar. Çünkü bu türden her topluluk birçok aktör grubunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla hiçbiri başkalarının katılımı olmadan hedeflerine ulaşamaz (Mishal ve Rosenthal, 2005: 279). Ayrıca bilgi çağında, ağ sistemi, örgütlerin esnek yapı kodlarını benimsemelerine olanak tanıyan yeni bilgi, teknoloji ve idari bilgi kullanımlarını kolaylaştırıcı etki sağlayabilmektedir (Mishal ve Rosenthal, 2005: 5). 1998 ile 11 Eylül 2001 tarihleri arasında El Kaide büyük ölçüde bir ağ davranış tarzı kullanmıştır. 1998 yılının Şubat ayında, Bin Ladin, esas olarak İslami liderler ve devlet düzeyinde faaliyet gösteren örgütlerden oluşan bir ağ olan “Yahudi ve Haçlılara karşı Cihat için Dünya İslami Cephesi”ni (IIF) kurmuştur. IIF ile birlikte Bin Ladin dünya çapında ağını genişletmiştir (Mishal ve Rosenthal, 2005: 6). Bu bağlamda 11 Eylül saldırılarının zamanlamasının tesadüf olmadığı düşünülebilir; çünkü El Kaide'nin dünya çapında altyapısını güçlendirmesi neticesinde gerçekleşmiştir.

11 Eylül saldırıları, 11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide terör örgütüne bağlı teröristler tarafından kaçırılan uçaklar ile Amerika Birleşik Devletleri'nde iki farklı noktayı hedef almıştır. 9/11 olayları olarak da bilinen 11 Eylül saldırıları, El-Kaide mensubu teröristler tarafından Dünya Ticaret Merkezi ve Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı karargâhı Pentagon'a saldırı ile gerçekleşmiştir. ABD'de iç sefer gerçekleştirilen dört yolcu uçağı, El-Kaide terör örgütü üyesi 19 kişi tarafından kaçırılmıştır. Gerçekleştirilen saldırıların ardından 19 terörist dâhil toplamda 2 bin 996 kişi hayatını kaybetmiştir (11 Eylül saldırıları nedir?, 2018). 11 Eylül saldırılarının akabinde ABD Başkanı George W. Bush yaptığı açıklamada terörizmle mücadeledeki yeni stratejiyi şu şekilde özetlemiştir:

“... Bu hafta sonu terörizme karşı yoğun bir saldırı başlatmak üzere Ulusal Güvenlik Konseyi'nin üyeleriyle yoğun toplantılar yaptım. Bu yeni türde bir düşmana karşı verilecek yeni türde bir savaş olacaktır. Bu savaş meydanlarının olmadığı, büyük çıkartmaların yapılmadığı bir savaş olacaktır. Kendisinin görünmez olduğuna inanan bir düşmanla çatışmaya giriyoruz. Fakat onlar bu noktada yanılıyorlar” (Bush, 2005: 121).

Başkan Bush, El Kaide'nin örgütsel davranış modelinin tam olarak bilinmese de kısa sürede şifrelerinin çözüleceğini vurgulamıştır. Bununla birlikte El Kaide 11 Eylül sonrasında dünyanın dört bir yanında belirli bir lokasyondan kendisini belirterek, konumunu açık ederek örgütlenme yerine konumsuz, lokasyonu olmayan yeni bir modelle örgütlenmiştir. Başka bir ifade ile sınırlı görünür olmak yerine

paravan örgütler aracılığıyla eylemlerini gerçekleştirmiştir (Mishal ve Rosenthal, 2005: 280). El Kaide ile ilişkili paravan örgütlerden bazıları şunlardır: Arap Yarımadası El Kaidesi, Yemen El Kaidesi'dir (Gunaratna ve Oreg, 2010). El Kaide'nin bağlantılı olduğu örgütlere örnek vermek gerekirse Ensar el İslam Irak'ta 2001 yılında kurulmuştur. Ensar el İslam'ın kuruluş felsefesi laik Kürtlere karşı kurulmuştur. Nitekim Ensar El İslam El Kaide'ye karşı mesafeli olan Ortadoğu'da bulunan devletlere karşı El Kaide tarafından sıklıkla bir tehdit unsuru olarak kullanılmıştır (Gunaratna ve Oreg, 2010: 1051).

Jemaah Islamiyah ve Ensar el İslam, Güneydoğu Asya'da ve Ortadoğu'da eylemleri ve terörist faaliyetleri yerele dayalı gerçekleştirmektedir. Burada önemli olan husus, El Kaide'nin birebir yerelleşmeden küresel faaliyet gösterebilmesini sağlayan vekâlet yöntemidir. El Kaide'nin Afganistan'da eğitim almış militanları 11 Eylül sonrasında dünyanın belirli bölgelerine yayılmıştır. Bu militanlar, eylem yapacaklarsa eylemin yerini ve zamanını kendileri belirleyerek örgütsel özerkliğe sahip olarak yetiştirilmişlerdir. Bu bağlamda 2003 yılı El Kaide'nin İstanbul eylemi tamamen bu modelde gerçekleşmiştir. El Kaide'nin eylemlerini yaparken kullandığı bu model örgütün istihbarat faaliyetlerinin takibini zorlaştırmıştır (Gunaratna ve Oreg, 2010: 1051).

Örgütün yeni model işleyişini gazeteci Robert Fisk şu şekilde açıklamaktadır:

"...bu Ortadoğu'daki milyonlarca Arap için çok güçlü bir mesaj. Kendi küçük gurubunuzu kurmak, kendi eylemlerinizi tasarlamak için Bin Ladin'den emir almaya ihtiyacınız yok. Bin Ladin'in rejimlerin sonunu getirecek bombalı eylemler planlaması gerekmez. Ortadoğu'da el altından dolaşan binlerce kasetten sesinizi duymanız yeter" (Fisk, 2001: 121).

Terör örgütlerinin örgütlenme modeli zamana ve koşullara göre değişebilmektedir. Terör örgütlerinin davranış modeli karar alma süreçlerinde doğrudan etkili olabilmektedir. Hiyerarşik zincir modeline göre örgütlenen bir terör örgütü karar almada hiyerarşinin en üstüne bağlıyken kumul örgütlenme yapısında militan duruma ve koşullara göre eylem konusunda tek başına etkili olabilmektedir (Mishal ve Rosenthal, 2005). Bu bağlamda 11 Eylül sonrası El Kaide'nin kumul örgütlenme biçimi bunun en iyi göstergesidir. Özellikle kuruluş felsefesi ve ilkeleri çok net olan terör örgütleri kendi stratejisine göre görünür veya görünmez olabilmektedir. Örgüt dünya çapında paravan örgütler aracılığıyla faaliyet yürütse de genel stratejilerine bağlı kalmaya devam etmektedir (Mishal ve Rosenthal, 2005: 289).

El Kaide terör örgütünün öncülük ettiği "Küresel Cihat" hareketi, dünya çapında faaliyetlerini desteklemek için geniş lojistik ağ ve geniş bir kitleyi kullanmaktadır. Bin Ladin küresel cihat konusunda düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Biz Müslümanlar, bizi birbirimize bağlayan güçlü bir duyguya sahibiz. Filistin ve Lübnan’daki kardeşlerimizin çektikleri acıları yüreğimizde hissediyoruz. Hobar’daki patlama Amerikan işgalinin doğrudan bir sonucu değildir ama Amerika’nın Müslümanlara karşı tavrının bir sonucudur” (Fisk, 2001: 121).

Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi Ladin, Sovyet tehdidinin sona ermesinin akabinde Müslümanlara en büyük tehdidin ABD’den geleceğine inanmıştır (Fisk, 2001: 121).

Örgütün lideri, örgüt üyeleri tarafından resmi otorite olarak kabul edilir. Bin Ladin’in yukarıdaki mesajı bu bağlamda binlerce militan tarafından emir telaki edilmiştir. Terör örgütleri için liderler çok önemlidir. Çünkü hiyerarşik yapılanma, liderlerin komutlarına göre şekillenmektedir. Liderler terör örgütlerinin vizyonun şekillendirdiği için lider ortadan kalkarsa örgütün parçalanması muhtemel olabilmektedir (Mishal ve Rosenthal, 2005: 289). El Kaide altında birçok paravan örgütün olması El Kaide için lider ölürse parçalanır korkusunu etkisiz hâle getirmektedir. Nitekim El Kaide örgütleniş modeli bağlamında paravan birimler aracılığıyla görünürde parçalı bir yapı arz etmektedir. Bu haliyle ayakta kalmayı başarabilen paravan terörist örgütler, lider ölünce El Kaide’nin parçalanacağı algısını yok etmektedir.

El Kaide ile yakın ilişkileri olan Ensar el İslam Hareketi, 2001 yılında Irak Kürdistanı’nda kuruldu. Kürt yoğunluklu İslamcı hareket, Arap ve Türkmen savaşçıları da bünyesinde bulundurmıştır. 2013 yılında IŞİD’in kurulması ile birlikte, Irak’ta baskıya ve suikastlara maruz kalan Ensar el İslam, Irak’taki güçlerini yeraltına çekmek zorunda kalmıştır. Suriye’de daha görünür faaliyetlerde bulunan hareket, Nusret Cephesi ve diğer muhalif gruplarla koordineli hareket etmektedir. Ensar el İslam, Halep’te YPG ile savaşmaktadır (Gürler ve Özdemir, 2014: 115), (YPG ile savaşan Kürt İslamcı hareketi Ensar el İslam kimdir?, 2018). ABD’nin en çok arananlar listesinde bulunan ve başına 25 milyon dolar ödül koyduğu Ürdünlü Ebu Musab El Zerkavi, Irak’taki yüzlerce saldırıdan sorumlu tutulmuştur. El Kaide’nin Irak’taki uzantısı El Tevhid ve El Cihad adlı örgütün lideri olan Zerkavi, Usame Bin Ladin’in yakın adamlarından biri olarak anılmıştır. Bin Ladin, Ocak 2004’te Zerkavi’yi yardımcılığına getirmişti. Zerkavi, Afganistan’ın Herat kentindeki eğitim kamplarında yetiştirilmiştir (Zerkavi öldürüldü, 2018). Zerkavi, Irak’a yerleştiğinde ilk olarak Ensar el İslam ile irtibata geçmiştir.

Ekim 2006’da “Irak İslam Devleti” (İİD) ilan edilmiş ve ana gaye olan İslam devleti kurma hedefi, pratiğe dönüştürülmüştür. İİD’nin liderliğine Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir (Gürler ve Özdemir, 2014: 119). 18 Nisan 2010’da Irak güvenlik güçlerinin ABD destekli operasyonu sonucunda Irak El-Kaidesi’nin lideri olan el-Mısri ve el-Bağdadi öldürülmüştür. İİD’nin lider kadrosunda tekrar bir değişiklik meydana gelmiş ve liderliğe Ebu Bekir el-Bağdadi geçmiştir. Burada

önemli olan nokta ise Irak El Kaidesi veya Irak İslam Devleti içerisinde yönetim kademesinin büyük bir bölümünün El Kaidenin örgütsel eğitimini Afganistan’da almış olmalarıdır. Dolayısıyla örgüt içi eğitimin özellikle El Kaide içerisinde son derece başarılı bir şekilde uygulandığı vurgulanabilir (Gürler ve Özdemir, 2014). İİD lideri Ebu Bekir el-Bağdadi Nisan 2013’te yayınladığı bir mesajda, Suriye el-Kaidesi olan Nusra Cephesi ile birleşerek örgütün adının “Irak-Şam İslam Devleti” (İŞİD) olarak değiştirildiğini duyurmuştur. El Bağdadi’nin bu hamlesi Eymen el-Zevahiri tarafından kabul edilmemiştir. Irak İslam devletine Şam’ın eklenmesi bu reddin bir sebebi olarak iddia edilse de asıl olan örgütsel hiyerarşinin yok kabul edilerek sadece Bağdadi’nin kişisel kararı ile böylesi bir karar alınması Zevahiri tarafından bu kararın reddedilmesine yol açmıştır (Gürler ve Özdemir, 2014: 119).

Irak El-Kaidesi yapılanmaya başladığı dönemden itibaren Şiilere karşı şiddet politikaları izlemiştir (Irak Raporu, 2018). Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell’ın 5 Şubat 2003’te BM Güvenlik Konseyi’nde yaptığı konuşmada Zerkavi ve örgütünün El-Kaide ile bağlantılı olduğunun ve Saddam rejimi ile işbirliği yaptığının belirtilmesidir. Burada El Kaide örgütünün davranışsal olarak yukarıdan aşağıya çok sıkı bir ittifak ile meydana geldiği hususudur. Örgüt içerisinde böylesi bir hiyerarşik yapıda karar alma sürecinde “biat” önemli bir kavramdır. Biat kavramı örgütün karakterini yansıtması bakımından önem arz etmektedir. Zira örgüte katılan bir kişi El Kaide liderine şartsız koşulsuz ruhen teslim olmadığı sürece örgüte kabul edilmemektedir (Gürler ve Özdemir, 2014: 119).

El Kaide gibi örgütlerin kendisine yaşam alanı bulmasının en önemli sebebi tepkisel şekilde ortaya çıkmış olmalarıdır. ABD’nin Afganistan ve Irak müdahaleleri El Kaide gibi terör örgütlerinin yok olmasından ziyade sosyal tepkileri kendisinde birleştirerek örgütün güçlenmesine yol açmıştır. ABD’nin eylemlerine karşı Zerkavi’nin Felluce savunması örgüt içerisinde karizmatik bir lider olarak öne çıkmasını kolaylaştırmıştır (Gürler ve Özdemir, 2014: 119). Zerkavi, 17 Ekim 2004’te internet üzerinden Usame bin Ladin’e bağlılık yemini ederek örgüt içerisinde Bin Ladin’in hiyerarşisinde hareket edeceğini göstermiştir. Zerkavi’nin uzun bir süre Bin Ladin’e biat etmemesine rağmen Irak’ta direnişin büyümesi ile birlikte bu tutumunu değiştirdiği, Bin Ladin’e biat konusunda uzlaşıldığı söylenebilir. Bunun iki sebebi olduğu belirtilebilir: i) Çatışma büyüdükçe Zerkavi daha büyük insan gücüne ihtiyaç duymuştur. Başka bir ifade ile daha büyük bir örgütsel yapıya gereksinimi olmuştur. ii) Zerkavi’nin daha büyük bir yapılanmanın mali külfetini karşılayacak maddi imkânları olmaması, batın gerçekleşmesinin bir diğer sebebidir. Zerkavi 2006 yılında öldürülünceye kadar Irak El Kaidesi adına savaşmıştır (Gürler ve Özdemir, 2014: 118). 21 Temmuz 2013’te Ebu Garip ve Taci hapishanesine yapılan baskınlar ile İİD’ye hem tecrübeli savaşçı kazandırılmış hem de mahkûmların İİD’nin militanı yapılarak örgüt içerisinde mahkûmlar üzerinden

İİD'ye aidiyet duygusu kazandırılmıştır (Gürler ve Özdemir, 2014: 117).

Irak El Kaidesi Iraklı Sünnileri kendisine sosyal taban olarak kabul etmiştir. Bunun yansıması olarak İİD'nin Irak toplumsal tabanını kendisine uygun bölmeye çalıştığı söylenebilir. Öyle ki bombalı eylemlerin hedefinde Şiiler olmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014: 129). Irak el-Kaidesi lideri Bağdadi, Nusret Cephesi'nin Suriye'de İslami bir devlet adına mücadele eden bir uzantıları olduğunu ve Nusret Cephesi ile Irak İslam Devleti'nin "Irak Şam İslam Devleti" (İŞİD) adı altında birleştiğini ilan etmiştir (Demirci, 2018: 2). El Kaide çeşitli Müslüman ülkelerde ilintili olduğu vakıf ve derneklerden topladığı sadaka ve zekât paraları ile büyük ekonomik destek sağlamıştır. El Kaide'nin maddi desteğinin geldiği bir diğer yöntem İslami bankacılıktır. Legal olmayan para transferleri El Kaide'nin bir diğer geçim kaynağıdır (Mishal ve Rosenthal, 2005: 281). Örgütün ekonomik örgütlenme biçimi örgütü açığa çıkarmayacak derecede karmaşık bir yapıda olmuştur.

El Kaide'nin tüm dünyada etkili olma modeli hücreler aracılığıyla sağlanmaya çalışılmıştır. El Kaide 11 Eylül sonrasında Usama Bin Laden'in öldürülmesi neticesinde yeni yönetim modeli ile (ağ örgütlenme modeli) terörizm üzerinde çalışan araştırmacıları iki yeni kavram ile tanıştırmıştır: "Yalnız kurt" ve "görünmeyen bağlantılar-sanal" kumul örgüt yapılanması El Kaide'nin kullandığı çok stratejik bir kavramdır (Mishal ve Rosenthal, 2005: 282). Kumul örgüt yapılanması görünürlüğünü ortadan kaldırmakla birlikte örgütün esnekliğini arttıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Mishal ve Rosenthal, 2005: 282).

Sonuç

Terörizmin uluslararası bir fenomen olarak dünyada tanınması 1972 Münih Olimpiyatlarında İsraili atletlere yapılan saldırı ile gerçekleşmiştir. Uluslararası ilişkiler açısından ise devlet olmayan bir aktör olarak terör örgütlerinin analiz edilmeye başlanması ise El Kaide ile mümkün olmuştur (Crenshaw, 2008: 68). Yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarıya örgütlenme modeli 11 Eylül saldırıları sonrasında terör örgütleri tarafında pragmatist bir bakış açısıyla ele alınmakta ve konjonktüre göre model uygulanmaya konulabilmektedir. Baryy Buzan'ın (Buzan, 2008: 118) ifadesiyle El Kaide'nin 11 Eylül 2001'deki ABD saldırıları, Soğuk Savaş sonrası döneme ani ve beklenmedik bir şekilde son vermiştir. Başka bir ifade ile Soğuk Savaş sonrasında o zamana dek olmadığı kadar gerçekçi bir dünya ile ulus devletlerin baş başa kalmasına neden olmuştur.

Terör örgütlerinin küreselleşme ile birlikte örgütsel modellerinin daha esnek hâle geldiği bu çalışmanın vardığı birinci sonuçtur. Bu bağlamda küreselleşmenin negatif sonuçlarının başında, sınırların ortadan kalkması insanların daha rahat hareket edebilmesi neticesinde terör örgütlerinin ağ merkezli örgütlenme yolunu tercih edebilmeleri gelmektedir (Crenshaw, 2008: 70). Nitekim ağ merkezli örgütlenen

terör örgütleri dünyanın dört bir yanına örümcek ağı gibi yuvalanabilmektedir. Bu çalışmanın vardığı ikinci sonuç ise yine küreselleşme neticesinde ABD karşıtlığının El Kaide gibi terör örgütlerinin örgütsel psikolojisini diri tutmasına yardımcı olduğudur. Küreselleşme ile birlikte terör örgütlerinin görünürlüğünü azaltacak ama eylem şiddetinin boyutunu artıracak imkânlar ortaya çıkmıştır. Terör örgütleri kumul örgütlenme yapısı ile kendilerini çok kolay bir şekilde kamufle edebilmektedir. Bu bağlamda El Kaide kumul örgütlenme modeli ile ABD'nin görünür hedefi olmaktan uzaklaşmış durumdadır. Bu çalışmanın vardığı bir diğer sonuç ise küreselleşmenin hızlı bir dönüşüm sürecine girdiği milenyumun başlarında ulus devlete gerek kalmadığı söyleminin aksine, terör örgütlerinin kumul yapılanmaya gitmeleri ile beraber ulus devlete olan ihtiyaç algısının tekrar canlandığıdır. Bu çalışmada vurgulandığı üzere El Kaide kuruluş aşamasında hiyerarşik katı bir şekilde örgütsel yapıya sahipken 11 Eylül saldırıları ile beraber örgütsel yapısında dönüşüme gitmek zorunda kalmış ve ağ modelli yapılanmayı benimsemiştir (Crenshaw, 2008: 71). Çünkü El Kaide kumul örgütlenme modeli ile ömrünü uzatırken, hiyerarşik katı örgüt modeline sahip terör örgütlerinin varlıklarının son aşamasına gelmiş oldukları iddiası dile getirilebilir. Buna mukabil gelecek yıllarda uluslararası toplumun terörizmi ortak tanımlama sorununun, devletlerin kapalı kapılar ardına ulusal çıkarlarını bahane ederek devam edeceği izlenimi vermeye devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- ALTUN, Altun (2017), "Poliheuristik Karar Verme Modeliyle Terörist Liderlerin Karar Hesabı: Usame Bin Ladin Ve 11 Eylül Terör Saldırıları Örneği", *International Journal of Academic Value Studies*, Vol. 3, No. 17:182-189.
- "Avrupalılar neden İŞİD'e katılıyor?"(2018),<https://www.ahaber.com.tr/dunya/2014/09/07/avrupalilar-neden-isiside-katiliyor>, (16.11. 2018) .
- BAYSAL, Başar, Lüleci, Çağlar (2015), "Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl. 11, No. 2: 61-95.
- BAYLIS, John (2008), "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18: 69-85.
- BAYRAMOĞLU, Turgut, Atakan Durmaz, Onur Arı (2015), "Ekonomik Açından Terör ve Turizm İlişkisi: Dünya Örnekleri ve Türkiye Örneği", *Türkiye Klinikleri J Foren Med-Special Topics*, Vol.1, No.2: 25-34.
- "Bin Ladin nasıl öldürüldü? İşte bilinmeyen grafik!" (2018), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/686065-bin-ladin-nasil-olduruldu-iste-bilinmeyen-grafik> (16.11. 2018).
- BURGO, Joseph (2018), "Terrorism, the Sociopath, and Shame". <https://www.psychologytoday.com/us/blog/shame/201606/terrorism-the-sociopath-and-shame> (16.11. 2018).
- BUSH, George W. (2001), *Bu Bir Savaştır. Derleyenler: Metin Sever, Ebru Kılıç, Düşmanını Arayan Savaş* (s. 117-120), (İstanbul: Everest Yayınları).

- BUZAN, Barry (2008), “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18:107-123.
- “Charlie Hebdo katliamı faileri Kouachi kardeşler öldürüldü” (2018). t24.com.tr/haber/afp-polis-parisin-kuzeydogusunda-bir-kisiyi-rehin-alarak-kacan-katliam-zanlilarinin-pesinde,283166 (16.11. 2018).
- CRENSHAW, Martha (2008), *Terrorism and Global Security. Leashing the Dogs of War*, Ed: Chester A. Crocker, Fen Osler Hapson, Pamel Aall,(USA: United States Institute of Peace Press).
- ÇİNAR, Yusuf (2018), *From Conflict to Peace Rehabilitation Process in the Phase of Transforming Conflict The Case of Noththern Ireland*,(Hamburg: Anchor Academic Publishing).
- ÇİNAR, Yusuf (2017), “Terörizmin Uluslararası Sistem ve Uluslararası Hukuk İlişkisinde Ortak Tanımlama Sorunu”, *Bilge Strateji*, Cilt 9, No. 17: 33-68.
- ÇİNAR, Yusuf (2014), *Tamil Sorunu, Tarihsel Gelişim, Çatışma Süreci ve Çözüm*, (İstanbul: Hükümdar Yayınları).
- DEMİRCİ, Saadat Rustemova (2018), “İŞİD’in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram ve Eş Şebab Uzantısı”, www.yyusbedergisi.com/dergi/isidin-genisleyen-afrika-agi-boko-haram-ve-es-sebab-uzantisi-20170926033246.pdf (16.11. 2018).
- DEVORE, Marc R., Stahli, Armin B. (2014), “Explaining Hezbollah’s Effectiveness: Internal and External Determinants of the Rise of Violent Non-State Actors”, *Terrorism and Political Violence*, No. 1–27: 225-242.
- FISK, Robert (2001), *Usame Bin Ladin Terörün “Babası” Mı?, Düşmanını Arayan Savaş*. Derleyenler: Metin Sever, Ebru Kılıç, (Everest Yayınları: İstanbul).
- GANOR, Baoz (2008), *Terrorist Organization Typologies and the Probability of a Boomerang Effect*, *Studies in Conflict&Terrorism*, Vol. 31, No. 4: 269-289.
- GARDNER, Frank (2018), “İŞİD mi, El Kaide mi? Paris saldırganlarının örgüt bağlantısı”. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150113_kouachi_isid_elkaide_organ_baglantis (16.11. 2018).
- GULLESTAD, Siri Erika (2017), “Anders Behring Breivik, master of life and death: Psycho Dynamics and Political Ideology in an act of Terrorism”, *International Forum of Psychoanalysis*, Vol. 26, No. 4: 207-216.
- GUNARATNA, Rohan, Aviv Oreg (2010), “Al Qaeda’s Organizational Structure and its Evolution”, *Studies in Conflict&Terrorism*, Vol. 33, No. 12, 2010: 1043-1078.
- GÜREL, Mehmet Murat (2008), “Küreselleşen Dünya ve Terörizm”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi).
- GÜRLER, Recep Tayyip, Özdemir, Ömer Behram (2014), “El Kaide’den Post-Kaide’ye Dönüşüm: İŞİD”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1: 113-154.
- JUNG, Jeyong (2015), “Organizational Behavior of Terrorist Groups”, *Journal of Public Administration and Governance*, ISSN 2161-7104 2015, Vol. 5, No. 2: 62-67.
- KATZMAN, Kenneth (2005), “Al Qaeda: Profile and Threat Assessment”, *CRS Report for Congress*.

- KAPLAN, Eben (2018), “Tracking Down Terrorist Financing”, <https://www.cfr.org/background/tracking-down-terrorist-financing> (16.11. 2018).
- LOCKETT, Charles E. (1994), *We Bomb, Therefore We Are: the Evolution of Terrorist Group Life Cycles*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, USA, Naval Postgraduate School.
- MCKELVEY, Tara (2018), “El-Kaide üyelik kriterlerini gevşetiyor”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/10/131002_el_kaide_buyuyor (16.11. 2018).
- MISHAL, Shaul, Rosenthal, Maoz (2005), *Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations*. *Studies in Conflict&Terrorism*, Vol. 28, No. 4: 275-293.
- “Manifesto’nun Türkçesi için bakınız: Sanayi Toplumu ve Geleceği” (2018), https://www.etilen.net/depo/unabomber_manifesto.pdf (16.11. 2018).
- URAL, Mustafa Nuri (2018), “Matematikçi İsyankâr Bir Ruh: Theodore Kaczynski”, <https://www.matematikselsel.org/matematikci-isyankar-bir-ruh-theodore-kaczynski/> (16.11. 2018).
- NAVARRO Joe M. A. (2018), “Lessons From The Oslo Terrorist Attack”, <https://www.psychologytoday.com/us/blog/spycatcher/201107/lessons-the-oslo-terrorist-attack> (16.11. 2018).
- “Irak Raporu” (2018), <https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/19/irak-raporu.pdf> (16.11. 2018).
- SCHWARTZ, Seth, J., Dunkel, Curtis S., Waterman, Alan S. (2009), “Terrorism: An Identity Theory Perspective”, *Studies in Conflict&Terrorism*, Vol. 32 No. 6: 537-559.
- “Terör örgütü PKK-PYD’de İç Çatışma” (2018), <https://www.ulusal.com.tr/gundem/teror-orgutu-pkk-pyd-de-ic-catisma-h192514.html> (16.11. 2018).
- VICTOROFF, Jeff (2005), “The Mind of the Terrorist: a Review and Critique of Psychological Approaches”, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49, No. 1: 3-42.
- “Zerkavi öldürüldü” (2018), <https://www.dw.com/tr/zerkavi-öldürüldü/a-2521385> (16.11. 2018).
- “Gerilla savaşı taktikleri: Başlıca gerilla savaşı taktikleri nelerdir?” (2018), <https://www.stratejikanaliz.com/gerilla-savasi-taktikleri/#ixzz5R4wW6cDE> (16.11. 2018).
- “11 Eylül saldırıları nedir?” (2018), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1627077-11-eyul-saldirilarini-16-nci-yil-donumu> (16.11. 2018).
- “YPG ile savaşan Kürt İslamcı hareketi Ensar el İslam kimdir?”(2018), <https://www.islahhaber.net/ypg-ile-savasan-kurt-islamci-hareketi-ensar-el-islam-kimdir--53083.html> (16.11. 2018).